

พรหมวิหารธรรมเพื่อการบริหารธุรกิจ

Four Sublime States of Mind for Business Management

สิรินทร์ กัญยาวิริยะ¹ และ ชิสา กัญยาวิริยะ²

Sirin Gunyaviriya¹ and Chisa Gunyaviriya²

^{1,2}บริษัท ล.ธนวงศ์ (1997) จำกัด

^{1,2}Lor Yaowaraj Bangkok

Corresponding author, e-mail : ¹sirin.cnt@hotmail.com

²chicsar@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้ มุ่งศึกษาและนำเสนอหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อการบริหารธุรกิจ โดยเริ่มจากการศึกษาถึงองค์ประกอบของพรหมวิหารธรรมและความหมายของแต่ละองค์ประกอบ ศึกษาแนวคิดพรหมวิหารธรรมเชิงปรัชญา จากนั้นจึงศึกษาแนวคิดหลักการบริหารธุรกิจทั่วไป เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และนำเสนอการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารธุรกิจ แล้วจึงสรุปรูปแบบในเชิงกระบวนการที่นำไปสู่การประยุกต์ใช้ ผลการศึกษาพบว่า พรหมวิหาร หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม มีองค์ประกอบอยู่ 4 อย่าง ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ปรัชญาเบื้องหลังของพรหมวิหารธรรมมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และจากการศึกษาแนวคิดหลักการบริหารธุรกิจทั่วไป พบว่า การจัดการธุรกิจ หมายถึง กระบวนการในการวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การอำนวยความสะดวก และควบคุมทรัพยากร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการประกอบธุรกิจ ซึ่งการบริหารธุรกิจโดยทั่วไปนั้นจะวางหลักการบนพื้นฐานของวัตถุประสงค์หรือสสารนิยม แต่สำหรับการบริหารธุรกิจเชิงพุทธนั้นเป็นการทำธุรกิจโดยวางบนพื้นฐานของจิตอันประกอบด้วยพรหมวิหารธรรมเป็นที่ตั้ง การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารธุรกิจ เริ่มต้นที่ใจมีความ “ตระหนักรู้” มีความ “ใส่ใจ” ดูแลตนเอง ดูแลคนรอบข้าง ดูแลกิจการงานให้ดี “เชื่อมสัมพันธ์” ด้วยความรักความเข้าใจ “แบ่งปัน” สิ่งต่างๆ โดยธรรม คิดในเชิงกุศลเพื่อให้เกิดการ “เกื้อกูลกันและกัน” ย่อมทำให้เกิดประโยชน์ได้ทั้งในส่วนของบุคคล ความสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนส่งเสริมธุรกิจแบบแบ่งปันได้

คำสำคัญ : พรหมวิหารธรรม, การบริหารธุรกิจ, ธุรกิจ

Abstract

This academic article aims to study and present the principles of ethical leadership for business management. It begins by examining the components of ethical leadership and the meaning of each component. It explores the philosophical aspects of ethical leadership, followed by the study of fundamental business management principles. The intention is to analyze and present the application of ethical leadership principles in business management. The study concludes with a process-oriented model that leads to practical application. The findings reveal that ethical leadership refers to the virtuous essence of ethics, consisting of four components: Metta (loving-kindness), Karuna (compassion), Mudita (sympathetic joy), and Upekkha (equanimity). The philosophy behind ethical leadership stems from the Buddha's wisdom and the study of fundamental business management principles. General business management involves planning, organizing, staffing, coordinating, and controlling resources to achieve business objectives, typically based on material or profit-oriented values. However, for Buddhist-inspired business management, the foundation lies in the mind, enriched with ethical principles. Applying ethical leadership in business begins with self-awareness, care for oneself, consideration for others, and ensuring the well-being of the organization. It emphasizes the importance of relationships, built on love and understanding, and promotes sharing and generosity for mutual benefit. Ultimately, this approach fosters a sense of community and collaboration, resulting in shared benefits for individuals and the overall creative and sharing business environment.

Keywords : Four Sublime States of Mind, Business Management, Business

บทนำ

พรหมวิหารธรรม หรือพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ถูกขนานนามว่าเป็นธรรมเครื่องอยู่ของพรหม เครื่องอยู่อย่างพรหม และทำให้เป็นพรหมเสมอด้วยพรหม คือ สภาวะของผู้ใหญ่ที่ต้องดูแลผู้อื่นด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารธุรกิจ ผู้ประกอบการธุรกิจย่อมมุ่งหวังให้ผู้ซื้อสินค้าบริการได้สิ่งที่คุ้มค่าที่สุดด้วยความรักความใส่ใจและดูแลด้วยหลักพรหมวิหารธรรม แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ดี และดูอบอุ่นใจ แต่เนื่องจากหลักการบริหารธุรกิจโดยทั่วไปนั้นจำเป็นต้องมุ่งแสวงกำไรเป็นเป้าหมาย เป็นกำไรในเชิงผลประโยชน์ทางการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ก็ต้องมีการกระตุ้นให้เกิดความอยาก ให้จิตใจของคนเอนเอียงไปในทางที่พอใจด้วยอคติ จึงเป็นเรื่องที่สวนทางกับอุเบกขาธรรม ซึ่งเป็นข้อธรรมส่วนหนึ่งในหลักพรหมวิหารธรรม

อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้ที่เข้าใจแก่นธรรมของพรหมวิหาร 4 อย่างลึกซึ้งหาได้หวั่นเกรงไม่ ต่อการนำเอาหลักธรรมนี้มาประยุกต์ใช้ในงานของธุรกิจ เพราะรู้แน่แท้แล้วว่า พรหมวิหารธรรมเป็นธรรมที่พัฒนาจิตใจและสติปัญญาให้เติบโต มีวุฒิภาวะเป็นผู้ใหญ่ สามารถเป็นที่พึ่งพิงแก่ผู้อื่นได้ คือ สามารถปกป้อง ดูแล เอาใจใส่ ให้ความอบอุ่นได้ หรือมีภาวะผู้นำนั่นเอง ซึ่งการที่ผู้ประกอบการธุรกิจมีภาวะผู้นำไม่ได้ขัดแย้งกับหลักการบริหารธุรกิจ แต่กลับส่งเสริมให้การประกอบธุรกิจเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์เกื้อกูลทั้งแก่องค์กรและสังคม สามารถเปลี่ยนจากธุรกิจแบบแข่งขัน ให้กลายเป็นธุรกิจแบบแบ่งปัน รวมกลุ่มเครือข่ายสร้างสังคมแห่งการแบ่งปันให้เกิดความสุขจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกันได้

ดังนั้น บทความวิชาการฉบับนี้ ผู้เขียนจึงมุ่งนำเสนอถึงคุณค่าของพรหมวิหารธรรม โดยเฉพาะเมื่อนำพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้กับงานธุรกิจที่มีความละเอียดอ่อนต่อการบริหารงานในโลกแห่งการแข่งขัน พรหมวิหารธรรมนี้จะสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นได้อย่างไร เป็นสิ่งที่นำมาขบคิด ทดลองให้ประจักษ์ด้วยปัญญาแห่งตนจึงจะเกิดทางสว่างให้แก่ผู้ทำธุรกิจได้ ดังคำพระท่านว่า *แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี* นั่นเอง

แนวคิดแนวคิดพรหมวิหารธรรมเชิงปรัชญา

พรหมวิหารธรรม หรือพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก เช่น ในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต (22/192/252) และในพระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี (34/190/75) เป็นต้น ตลอดถึงคัมภีร์ของพระอรรถกถาจารย์ เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค (2/124) เป็นต้น

พรหมวิหาร หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม ถือว่าเป็นธรรมแห่งพรหมซึ่งเปรียบเสมือนผู้เป็นใหญ่หรือผู้ใหญ่ในองค์กรธุรกิจ ผู้ประกอบการหรือหัวหน้าฝ่ายต่างๆ ล้วนเป็นบุคคลที่ถือว่าเป็นใหญ่ในหน้าที่โดยตำแหน่ง มีความจำเป็นที่จะต้องดำรงพรหมวิหาร 4 ให้เป็นไปโดยธรรม การบริหารเกิดขึ้นจากสภาวะภายในของผู้ว่า ผู้นำต้องมีความเป็นผู้ใหญ่ คือมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาให้ได้เสียก่อน ไม่งั้นแล้วจะไม่สามารถปกครองคนหรือบริหารคนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสง่างาม (สิรินทร์ กัญยาวิริยะ, ชิสา กัญยาวิริยะ และ เมธา หริมเทพาธิป, 2565)

ปรัชญาเบื้องหลังของพรหมวิหารธรรมมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการตรัสรู้เองโดยชอบ ในหลักศรัทธาของชาวพุทธจำเป็นต้องมีความเชื่อในเรื่องนี้เป็นพื้นฐานเสียก่อน เพราะหากไม่ศรัทธาในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าแล้ว การที่จะทุ่มเทแรงกายแรงใจในการบำเพ็ญภาวนาเพื่อสร้างบารมีธรรมย่อมไร้กำลัง เพราะศรัทธาพละเป็นกำลัง (อินทริย์) อย่างหนึ่งในพละ 5 ที่จะช่วยขับเคลื่อนให้ผู้ปฏิบัติบรรลุผลสำเร็จในธรรมตามเหตุตามปัจจัย ความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านี้เรียกว่า “ตถาคตโพธิสัทธา” ในบรรดาศรัทธา 3 ได้แก่ กัมมสัทธา (เชื่อกรรม) วิปากสัทธา (เชื่อผลของกรรม) และกัมมัสมกตาสัทธา (เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายล้วนมีกรรมเป็นของ ๆ ตน) ล้วนรวมลงใน ตถาคตโพธิสัทธา ทั้งสิ้น (อง.สตุตถก. 23/4/3) ในทางปรัชญาตะวันตกเรียกความเชื่อในลักษณะนี้ว่า Assumption คือ ความเชื่อหรือ “ข้อเชื่อ” ที่ต้องเชื่อไว้ก่อน ถ้าไม่เชื่อไว้ก่อนก็ไม่อาจพิสูจน์ต่อไปได้ ในทางพุทธศาสนาก็เช่นกัน จำเป็นต้องศรัทธาในพระปัญญาแห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเสียก่อนจึงจะมีกำลังในการพิสูจน์ด้วยการประพฤติปฏิบัติต่อไปได้

ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังไม่ทรงตรัสรู้ พรหมวิหารธรรมยังไม่ถูกเผยแผ่ไปยังมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ในสมัยพุทธกาลนั้น ความเชื่อของคนชมพูทวีปโดยมากเข้าใจว่า การเข้าถึงความบริสุทธิ์แห่งพรหมนั้นต้องผ่านเส้นทางแห่งการทรมานตนซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกทางดังกล่าวนี้ว่า อัตตกิล มถานูโยค นักบวชโยคีทั้งหลายล้วนบำเพ็ญโยคะเพื่อให้บรรลุรูปฌานชั้นสูงเพื่อเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า “พรหมัน” อันเป็นสภาวะเฉพาะแห่งพระพรหมผู้สร้าง คือ ความเชื่อที่อึดตาหรืออึดมั่นจะเข้าไปรวมเป็นหนึ่งกับพระพรหมหรือสภาวะพรหมัน ซึ่งทางปรัชญาตะวันตกเรียกสภาวะนี้ว่า “สิ่งสัมบูรณ์” (the Absolute) หรือ ความเป็นจริงสูงสุด (Ultimate Reality) แต่พระพรหมในทัศนะของพุทธศาสนากลับมีความแตกต่างออกไปตรงที่เน้นคุณสมบัติของคุณธรรมเป็นสำคัญ เช่น เมื่อพ่อแม่มีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาแก่ลูก พ่อแม่ก็จะถูกเปรียบเปรยอุปมาอุปมัยว่าเป็นดุจพระพรหมของลูกหรือบุตรธิดา การที่พ่อแม่ถูกเปรียบดุจพระพรหมของลูกไม่ได้แปลว่าพ่อแม่บรรลุรูปฌาน หรือมี 4 หน้าเหมือนพรหมลูกฝึก หรืออยู่อาศัยบนพรหมโลก แต่พ่อแม่ก็คือมนุษย์ธรรมดา ๆ คนหนึ่ง แต่ที่ได้รับความนิยมยกย่องว่าเป็นพระพรหมของลูกนั้นมาจากคุณสมบัติของคุณธรรมคือ พรหมวิหารธรรมนั่นเอง

แนวคิดหลักการบริหารธุรกิจทั่วไป

ธุรกิจ หมายถึง กิจกรรม บุคคล หรือองค์การใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไร เจ้าของธุรกิจอาจก่อตั้งธุรกิจจากการมองเห็นโอกาสหรือช่องว่างทางธุรกิจที่ยังไม่มีผู้ใดเห็น หรือไม่ก็คิดว่าตนเองสามารถเสนอผลิตภัณฑ์ที่ดีกว่าหรือด้วยราคาที่ต่ำกว่าที่มีอยู่ในตลาด หากสามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของลูกค้าได้ย่อมทำธุรกิจนั้นรอด เจริญเติบโต และทำกำไรได้ในระยะยาว (วิทยา ด้านธำรงกุล, 2561)

ธุรกิจจึงเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหรือการจำหน่ายสินค้าหรือบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในสังคม โดยหวังผลตอบแทนกลับมาเป็นกำไร

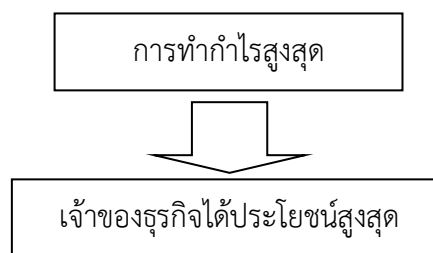
เป้าหมายของธุรกิจ คือ การทำกำไรสูงสุด (Maximize Profit) ซึ่งกำไรเกิดจากส่วนต่างระหว่างรายได้กับค่าใช้จ่าย

$$\text{รายได้} - \text{ค่าใช้จ่าย} = \text{กำไร}$$

$$(\text{revenue}) - (\text{expense}) = (\text{profit})$$

แผนภาพที่ 1 สมการวัดผลการประกอบธุรกิจ

จากสมการข้างต้นจะเห็นว่า การทำให้กำไรสูงสุดจะต้องเริ่มจากการทำให้รายได้สูงและต้นทุนต่ำ จะมีผลทำให้กำไรสูง ซึ่งเป็นผลตอบแทนของผู้เป็นเจ้าของธุรกิจหรือผู้ถือหุ้น

แผนภาพที่ 2 วัตถุประสงค์และประโยชน์ของธุรกิจทั่วไป

การบริหารธุรกิจที่คำนึงถึงจริยธรรมนั้น ถ้าพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำกำไรของธุรกิจ จะพบว่ารายได้ส่วนใหญ่ของธุรกิจเกิดจากราคาขายสินค้าต่อหน่วยคูณกับจำนวนหน่วยที่ขายได้ ดังแสดงในแผนภาพดังนี้

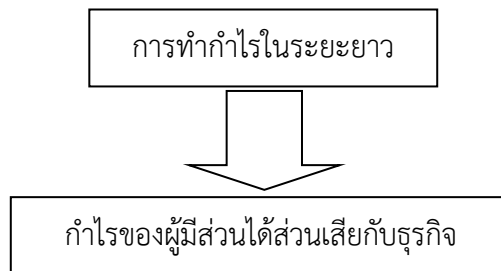
$$\text{รายได้} = \text{ราคาขายต่อหน่วย} \times \text{จำนวนหน่วยที่ขาย}$$

$$(\text{revenue}) - (\text{expense}) = (\text{profit})$$

แผนภาพที่ 3 สมการรายรับของธุรกิจ

การทำให้รายได้สูง สามารถเกิดได้จากการตั้งราคาขายต่อหน่วยสูง หรือการขายสินค้าได้เป็นจำนวนมาก การตั้งราคาต่อหน่วยสูง จะมีผลกระทบต่อผู้บริโภค คือ ทำให้ผู้ซื้อสินค้าหรือบริการต้องจ่ายเงินเป็นจำนวนมากในการซื้อสินค้า ซึ่งจะทำให้ผู้มีรายได้น้อยหรือมีกำลังทรัพย์ไม่เพียงพอไม่สามารถซื้อสินค้าได้ หรืออีกวิธีหนึ่งคือ การขายเป็นจำนวนมาก แม้จะตั้งราคาต่อหน่วยไม่สูงมากก็สามารถทำให้รายรับมากได้เช่นกัน และจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค คือ แม้ผู้บริโภคบางรายจะมีรายได้น้อยก็สามารถซื้อสินค้าได้เพราะราคาต่อหน่วยไม่แพง

การที่จะขายได้เป็นจำนวนมากจะต้องมีการส่งเสริมสินค้า (Product Promotion) เช่น การโฆษณาผลิตภัณฑ์ทางสื่อต่าง ๆ การส่งเสริมการขาย (Sale Promotion) เช่น การแถมของขวัญเพื่อให้ขายได้มากขึ้นและมีกำไรมากขึ้น อันจะทำให้เจ้าของธุรกิจได้ประโยชน์มากขึ้น แต่การโฆษณาและการแถมของขวัญนั้นจะทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้น หรือบางธุรกิจอาจส่งเสริมการขายด้วยการลดราคา ถ้าการลดราคานั้นมีได้มีผลทำให้ขายได้จำนวนหน่วยมากขึ้นคุ้มกับราคาต่อหน่วยที่ลดลง ก็จะทำให้รายได้ลดลงและกำไรลดลงเช่นกัน ดังนั้น นักธุรกิจจะต้องหาวิธีที่เหมาะสมและใช้ทรัพยากรในการทำธุรกิจเพื่อให้ได้กำไรในระยะยาว โดยมีกำไรที่เป็นผลการตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางธุรกิจทั้งหมด

แผนภาพที่ 4 วัตถุประสงค์และประโยชน์ของธุรกิจในระยะยาว

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับธุรกิจ (Stakeholders) ประกอบด้วยเจ้าของหรือผู้ถือหุ้นที่นำเงินมาลงทุนในธุรกิจเพื่อหวังผลตอบแทนจากการลงทุนในลักษณะของกำไร พนักงานที่มาทำงานในธุรกิจได้รับรายได้เป็นค่าตอบแทนและหวังว่าธุรกิจจะดำเนินไปในระยะยาวเพื่อพนักงานจะได้มีงานทำและมีความก้าวหน้าในการทำงาน ผู้ค้าวัตถุดิบจะได้รับรายได้จากการขายวัตถุดิบให้กับกิจการธุรกิจ ลูกค้าได้ซื้อสินค้าและบริการไปใช้ประโยชน์และก่อให้เกิดรายได้กับธุรกิจ

นอกจากนั้น ถ้าธุรกิจมีเงินไม่เพียงพอ อาจต้องกู้ยืมจากสถาบันการเงินโดยจ่ายดอกเบี้ยเป็นผลตอบแทนสถาบันการเงินและต้องทยอยส่งเงินต้นคืนให้กับสถาบันการเงิน ธุรกิจที่ประกอบกิจการคล้ายคลึงกันหรือมีผลประโยชน์ร่วมกันอาจรวมตัวกันเป็นสมาคมการค้าต่าง ๆ เช่น สมาคมหอการค้าไทย สมาคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เพื่อสนับสนุนการทำอาชีพร่วมกันและเป็นผู้แทนในการเจรจาต่อรองหรือเรียกร้องเรื่องต่าง ๆ กับรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้ให้การสนับสนุนธุรกิจและออกกฎหมายต่าง ๆ มาควบคุมธุรกิจ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ซึ่งจะมีทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลและกลุ่มอนุรักษ์สภาพแวดล้อมมาดูแลตรวจสอบธุรกิจว่าทำตามกฎหมายสภาพแวดล้อมหรือไม่ หรืออาจมีกลุ่มสหภาพแรงงานซึ่งเป็นการรวมตัวของพนักงานที่เป็นสมาชิกของสหภาพ คอยดูแลให้ธุรกิจดำเนินการอย่างยุติธรรมและมีจริยธรรมกับพนักงานของกิจการ ตลอดจนชุมชนที่ธุรกิจตั้งกิจการอยู่จะเป็นผู้ที่มีผลกระทบเกี่ยวเนื่องกับธุรกิจอย่างมาก โดยที่คนในชุมชนจะมีงานทำโดยเป็นพนักงานของกิจการ แต่ถ้าธุรกิจปล่อยมลภาวะจากโรงงาน ชุมชนก็จะเดือดร้อน ดังนั้น ธุรกิจต้องดูสภาพแวดล้อมและคนงานเป็นอย่างดี ถ้ามีปัญหาสิ่งแวดล้อมจะเข้ามาบีบบังคับ ซึ่งบทบาทของสิ่งแวดล้อมสามารถมีผลต่อธุรกิจได้ทั้งในด้านลบและด้านบวก เช่น การประชาสัมพันธ์สินค้าหรือบริการของธุรกิจให้เป็นที่รู้จักของสังคมโดยรวม

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับธุรกิจแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง (Primary Stakeholders)

- เจ้าของธุรกิจ หรือผู้ถือหุ้น หุ้นส่วน
- ลูกจ้าง หรือผู้บริหารมืออาชีพ (Professional Manager)
- ผู้ขายวัตถุดิบให้กับธุรกิจ
- ลูกค้า

2. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางอ้อม (Secondary Stakeholders)

- สถาบันการเงิน
- สมาคมการค้า
- รัฐบาล
- กลุ่มทางสังคม
- ชุมชน
- สื่อมวลชน
- กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (พัคตร์ผจง วัฒนสินธุ์, 2559)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหารหรือการจัดการธุรกิจ หมายถึง กระบวนการในการวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การอำนวยความสะดวก และควบคุมทรัพยากร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการประกอบธุรกิจ การบริหารธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีพื้นฐานของการบริหารจัดการ เพื่อให้การดำเนินธุรกิจนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์และมีการบริหารงานที่เป็นระบบ สอดคล้องกับชนิดของธุรกิจที่ทำอยู่ รวมถึงต้องมีบรรษัทภิบาลเพื่อการบริหารจัดการที่ดี มีความเป็นธรรม โปร่งใสและตรวจสอบได้ เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับธุรกิจในระยะยาว ในห้วงดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่าการบริหารธุรกิจโดยทั่วไปนั้นจะวางหลักการบนพื้นฐานของวัตถุประสงค์หรือสสารนิยม แต่สำหรับการบริหารธุรกิจเชิงพุทธนั้น เป็นการทำธุรกิจโดยวางบนพื้นฐานของจิตอันประกอบด้วยพรหมวิหารธรรมเป็นที่ตั้ง

การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารธุรกิจ

พรหมวิหารธรรม ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในมิติของครอบครัวเท่านั้น แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารธุรกิจในเชิงความสัมพันธ์ของคนในองค์กรได้ด้วย ดังนั้น เมื่อประเมินค่าหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อการบริหารธุรกิจสู่การปรับประยุกต์ใช้ ย่อมสามารถเกิดประโยชน์ได้ทั้งในส่วนของบุคคล ความสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนทั้งส่งเสริมธุรกิจแบบแบ่งปันได้ ดังนี้

1. พรหมวิหารธรรมสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับบุคคล

พรหมวิหารธรรมเป็นธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเติบโตจากภายใน พัฒนาทั้งทางด้านอารมณ์และความคิดให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องคือ เป็นไปเพื่อสันติภาพ เป็นไปเพื่อความสงบสุข ส่งเสริมให้เกิดความรักความเมตตาในตนเองและบุคคลอื่น บุคคลใดที่มีพรหมวิหารธรรมเป็นเครื่องอยู่ หรือน้อมนำ

พรหมวิหารธรรมมาปฏิบัติอยู่เสมอ ย่อมทำให้บุคคลผู้นั้นเกิดความรักความเมตตา และที่สำคัญ ก่อนที่จะรักหรือเมตตาใครก็ตาม คนแรกที่เราต้องรักให้เป็นเสียก่อนก็คือตัวเราเอง

ดังนั้น ในการแผ่เมตตา พระท่านจึงสอนให้เราแผ่เมตตาให้กับตนเองเสียก่อน จากบทสวดแผ่เมตตาที่ชาวพุทธคุ้นเคยความว่า

อะหัง สุขิโต โหมิ

(ขอให้ข้าพเจ้า จงเป็นผู้มีความสุขเถิด)

อะหัง นิททุกโข โหมิ

(ขอให้ข้าพเจ้า จงเป็นผู้ไม่มีความทุกข์)

อะหัง อะเวโร โหมิ

(ขอให้ข้าพเจ้า จงเป็นผู้ไม่มีเวร)

อะหัง อภัยปัชฌ โหมิ

(ขอให้ข้าพเจ้า จงเป็นผู้ไม่มีความพยาบาทเบียดเบียน)

อะหัง อนีโฆ โหมิ

(ขอให้ข้าพเจ้า จงเป็นผู้ไม่มีความทุกข์กายทุกข์ใจ)

สุชี อุตตมานัง ปะริหะรามิฯ

(ขอให้ข้าพเจ้า จงมีความสุขกายสุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเทอญฯ)

เมื่อวิเคราะห์คำแปลจากบทแผ่เมตตาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงความรักความปรารถนาดีแก่ตนเองทั้งทางกายวาจาและใจ สิ่งใดที่เป็นความทุกข์เป็นอุปสรรคในชีวิตก็มีการให้กำลังใจตนเองเพื่อก้าวข้ามปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยความกล้าหาญและไม่ท้อถอยจนกว่าความทุกข์หรือปัญหาจะหายไปหรือเบาบางลง นอกจากการให้กำลังใจที่ดีแก่ตนเองแล้ว ยังปกป้องคุ้มครองตนเองด้วยความไม่ประมาท คือ สอนใจตนเองว่าอย่าได้ไปเบียดเบียนผู้ใดให้ก่อเวรก่อกรรมเพื่อป้องกันความทุกข์กายทุกข์ใจที่จะเกิดขึ้นไม่ให้เกิดขึ้น นอกจากจะต้องเว้นจากการเบียดเบียนให้โทษแล้ว ยังต้องรู้จักใช้สติปัญญาในการบำรุงความสุขให้เกิดขึ้นทั้งทางกายและทางใจ ซ้ำว่า เป็นการแก้กุลสงเคราะห์ตนเองให้รอดพ้นจากทุกข์ภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น ดังนั้น คนที่รักตนเองเป็นจึงต้องรู้จักแก้กุลตนเองด้วยการรู้จักเจริญศีลสมาธิ ปัญญา คือละเว้นการเบียดเบียน และส่งเสริมการแก้กุลสงเคราะห์ให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง โดยเริ่มต้นจากตนเองเสียก่อน สงเคราะห์ตนเองด้วยการเจริญกุศลกรรม ได้แก่ อโลภะ (ไม่โลภ) อโทสะ (ไม่โกรธ) อโมหะ (ไม่หลง) ไม่มัวเมา ไม่ดำรงตนด้วยความประมาท เกิดความรักเต็มอิมที่ใจของตนเองจนไม่ต้องออกไปแสวงหาการยอมรับจากภายนอกอันเป็นความสุขชั่วคราวและไม่ยั่งยืน หากยังให้ความรักความเมตตาแก่ตนเองไม่เต็มที่เต็มใจ การที่จะออกไปรักและเมตตาคนอื่นก็มักจะกลายเป็น

คุณค่าเทียม คืออาจเป็นเพียงการแสดงออกให้คนยอมรับว่าตนเองเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้สูงส่งเท่านั้นเอง ความเมตตาที่เกิดจากใจที่ยังพร่องอยู่จึงไม่สามารถแผ่เมตตาออกไปสู่คนรอบข้างหรือสิ่งรอบข้างได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น การมีความรักความเมตตาต่อตนเองจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยปราศจากความขัดแย้งในตัวตน คือ มีความสามารถเข้าใจและยอมรับตนเองได้อย่างลึกซึ้ง มีความตรงไปตรงมากับตนเอง ไม่เข้าข้างตนเองด้วยอคติเพราะพอใจ (ฉันทาคติ) จนกลายเป็นคนติดดีที่ไม่รู้สึกตัว คือถือตัวถือตนว่าเป็นคนดีแล้วดีเทียบคนอื่นว่าชั่ว และไม่ทับบถมหรือตัดสินตนเองด้วยอคติเพราะไม่พอใจ (โทสาคติ) คือให้ความเป็นธรรมกับตนเองและสามารถยอมรับตนเองในทุกแง่มุมได้ คือ สามารถรักได้ทั้งส่วนดีทั้งส่วนด้อย ทั้งด้านมือและสว้าง มีความเมตตาต่อตนเอง ให้อภัยตนเองได้ด้วยใจที่บริสุทธิ์ หากทำได้เช่นนี้การเติบโตจากภายในจะสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจ สามารถเป็นที่พึ่งให้แก่ผู้อื่นได้ตามธรรมชาติ คือ เป็นความเมตตาที่ไม่ได้เกิดจากความอยากแบบค้นหาเพื่อมาเติมเต็มปมด้อยหรือปมแข็งของตน ไม่ใช่การพยายามทำให้ตนแลดูสูงส่งด้วยการเมตตากรุณาผู้อื่น เพื่อให้ใครมายอมรับตนเอง หรือเข้าข้างตนเอง มีความสามารถที่จะปรารถนาให้ผู้อื่นดีกว่าตนได้ด้วย คือ มีมุทิตาจิตต่อตนเองและผู้อื่นด้วยความจริงใจ นี่คือการพัฒนาคุณภาพชีวิต สติปัญญาให้เกิดขึ้น เป็นพื้นฐานของการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เมื่อคิดและทำเพื่อการประกอบธุรกิจก็จะกลายเป็นธุรกิจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความรัก เป็นธุรกิจที่ไม่สร้างปัญหาหรือเกิดขึ้นเพื่อมาเบียดเบียน แต่จะกลายเป็นธุรกิจที่ช่วยแก้ปัญหาและพร้อมรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนมาจากจุดเริ่มต้นที่ดีก็คือ การรู้จักรักตนเองตามความเป็นจริงบนพื้นฐานของพรหมวิหารธรรม (สิรินทร์ กันยาวิริยะ, 2564)

2. พรหมวิหารธรรมสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์ได้

นอกจากพรหมวิหารธรรมจะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับบุคคลได้แล้ว ยังสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์แก่บุคคลที่อยู่รอบข้างได้ด้วย ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

เมื่อบุคคลเกิดการพัฒนาตนเองด้วยหลักพรหมวิหารธรรม รู้จักมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาแก่ตนเองอย่างเต็มที่เต็มใจ ใจที่เต็มเปี่ยมด้วยรักจะล้นออกมาสู่บุคคลภายนอกในสังคมอย่างเป็นธรรมชาติ พื้นฐานที่สำคัญก็คือ เมื่อภายในไม่คิดเบียดเบียนตนเองด้วยอกุศลจิต ภายนอกก็จะไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยอกุศลจิตเช่นกัน เมื่อไม่เบียดเบียน ความรักจะถูกแสดงออกมาเป็นการสงเคราะห์เกื้อกูล ปรารถนาดีต่อคนรอบข้าง ให้การช่วยเหลือตามเหตุตามปัจจัยตามสติกำลัง

ดังนั้น เมื่อเราแผ่เมตตาให้กับตนเองแล้ว พระท่านจึงสอนให้เราแผ่เมตตาให้กับผู้อื่นต่อไป ด้วยคาถาแผ่เมตตาพรหมวิหารสี่ ซึ่งมีอยู่ 4 บท ดังนี้

1) บทเมตตา มีเนื้อความดังต่อไปนี้

สัพเพ สัตตา

(สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งสิ้น)

อะเวรา โหนตุ

(จงเป็นผู้ไม่มีเวรแก่กันและกันเถิด)

อภัยปาชณา โหนตุ

(จงเป็นผู้ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน)

อะนีฆา โหนตุ

(จงเป็นผู้ไม่มีทุกข์กาย ทุกข์ใจเถิด)

สุชี อัตตานิัง ปะริหะรันตุ

(จงเป็นผู้มีสุข พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด)

2) บทกรุณา มีเนื้อความดังต่อไปนี้

สัพเพ สัตตา

(สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งสิ้น)

สัพพะทุกขา ปะมุจันตุ

(จงพ้นจากทุกข์เถิด)

3) บทมูทิตา มีเนื้อความดังต่อไปนี้

สัพเพ สัตตา

(สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งสิ้น)

มา ลัทธะสัมปัตติโต วิมุจันตุ

(จงอย่าไปปราศจากสมบัติอันตนได้แล้วเถิด)

4) บทอุเบกขา มีเนื้อความดังต่อไปนี้

สัพเพ สัตตา

(สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทั้งสิ้น)

กัมมัสสกา

(เป็นผู้มีกรรมเป็นของของตน)

กัมมะทายาทา

(เป็นผู้รับผลของกรรม)

กัมมะโยนิ

(เป็นผู้มีกรรมเป็นกำเนิด)

กัมมะพันธู

(เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์)

กัมมะปะฏิสสะระณา

(เป็นผู้มีกรรมเป็นที่พึงอาศัย)

ยัง กัมมัง กะริสสันติ

(กระทำการอันใดไว้)

กัลยาณัง วา ปาปะกัง วา

(ดีหรือชั่ว)

ตัสสะ ทายาทา ภาวิสสันติ

(จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น)

เมื่อวิเคราะห์คำแปลจากบทแผ่เมตตาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงความรักความปรารถนาดีแก่ผู้อื่นซึ่งครอบคลุมทั้งความประพฤติทางกาย วาจา ใจ คือ มีความปรารถนาที่ดีต่อกันในฐานะเป็นเพื่อนมนุษย์ที่ร่วมเกิด ร่วมแก่ ร่วมเจ็บ ร่วมตาย เป็นการมองเพื่อนมนุษย์ในฐานะมนุษย์ ไม่ใช่มองแบบหุ่นยนต์เครื่องจักรหรือเครื่องมือที่ตอบสนองผลกำไรทางธุรกิจ มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือสงเคราะห์เกื้อกูลกัน แบ่งปันน้ำใจเพื่อช่วยเหลือกันและกันตามสติกำลัง ปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ เมื่อใครก็ตามได้ลาภ ยศ สรรเสริญสุข ตำแหน่ง เกียรติยศ ชื่อเสียง ก็มีความยินดีและอวยพรให้สิ่งเหล่านั้นอยู่กับบุคคลเหล่านั้นไปนาน ๆ แต่เมื่อใดที่ลาภ ยศ สรรเสริญ สุขเกิดอันตรายกันไป เมื่อความเสื่อมปรากฏ ความแก่ ความเจ็บ ความตายปรากฏ ก็ปล่อยวาง โดยมองเห็นด้วยสติปัญญาถึงที่มาที่ไป ถึงเหตุปัจจัย ตามกฎแห่งกรรม ตามธรรมชาติ ตามปกติ ตามธรรมดา เพราะว่าแต่ละคนนั้นมีกรรมเป็นของของตน ทุกคนล้วนมีช่วงเวลาในการเรียนรู้ทั้งดีและร้าย ทั้งถูกและผิด ซึ่งตัวเราเองก็เช่นกัน หากยังไม่สามารถเข้าสู่กระแสนิพพานได้ ก็ยังคงต้องเวียนว่ายตายเกิดเรียนรู้ผิดชอบชั่วดีเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ ทุกการกระทำไม่ว่าเขาหรือเราล้วนมีผลกระทบเกิดขึ้นเสมอ เกิดมาก็เพราะกรรม อาศัยกรรมในการดำรงชีวิตจนกระทั่งตายไปก็มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ใครทำดีก็ได้ดี ทำชั่วก็ได้ชั่ว ใครสร้างกรรมใดเอาไว้ก็ต้องรับผิดชอบในกรรมที่ตนเองก่อไม่มียกเว้น ด้วยเหตุนี้ ไม่ว่าใครก็ตามจะปฏิบัติตนเช่นไร ใจของผู้มีพรหมวิหารธรรมจะไม่ตัดสินด้วยความเอนเอียงหรือด้วยทฤษฎีความคิดเห็นของตน แต่จะทำความเข้าใจตามความเป็นจริงว่าการที่เขาทำเช่นนั้นก็เพราะมีเหตุทำให้เกิดผลเช่นนั้น คือ มองเห็นเหตุปัจจัยในทำนองที่ว่า เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี และเพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ คือมองในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ตามความเป็นจริงที่ไร้การตัดสินนั่นเอง

เมื่อบุคคลมีพรหมวิหารธรรมในใจย่อมส่งผลต่อมุมมอง ทศนคติ พฤติกรรม เกิดทัศนคติที่เชื่อมต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยความรักความเข้าใจ แทนการเชื่อมต่อด้วยระบบอำนาจและผลประโยชน์ ดังนั้น พรหมวิหารธรรมจึงสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์ได้ด้วยใจที่ไม่ตัดสิน มีความเป็นมิตรหรือกัลยาณมิตรที่คอยชี้ให้เห็นทางเลือกหลาย ๆ ทางให้ว่า ถ้าคิดเช่นนั้น ทำเช่นนั้น ก็จะได้รับผลเป็นสุข เป็นทุกข์ อย่างนี้ ๆ คือทำตัวเป็นผู้ชี้แนะในฐานะกัลยาณมิตร แต่ไม่ได้ทำตัวเป็นผู้ชี้แนะเพื่อให้ได้ดังใจตนเอง

ส่วนใครจะเชื่อหรือไม่ ทำหรือไม่ทำ ก็ให้เกียรติว่าเป็นสิทธิของแต่ละคนที่จะตัดสินใจกันเอาเอง เพราะแต่ละคนล้วนมีช่วงเวลาในการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไป แต่สิ่งที่เราต้องให้เกียรติกันในฐานะเพื่อนมนุษย์ก็คือ เราเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์มีปัญญา เมื่อมนุษย์เกิดการเรียนรู้ถึงความทุกข์จนถึงที่สุดแล้ว ปัญญาของมนุษย์จะพยายามหาทางออกให้กับตนเอง และหากเขาระลึกถึงสิ่งที่เพื่อนกัลยาณมิตรเคยบอกกล่าวชี้แนวทางแห่งความพ้นทุกข์ให้ เขาก็อาจจะมีโอกาสได้พ้นจากกองทุกข์ เข้าถึงความเมตตาต่อตนเอง หรือมีพรหมวิหารธรรมต่อตนเองต่อไป

หากเราวิเคราะห์ในบริบทของการบริหารธุรกิจแบบหลังนวยุคนิยมสายกลาง พรหมวิหารธรรมนั้นมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการบริหารธุรกิจแบบหลังนวยุคนิยมสายกลางได้เพราะส่งเสริมแนวทางแห่งจริยธรรมดูแลร่วมกันคือ การสร้างสรรค์ ปรับตัว ร่วมมือ และแสวงหา ในทางสร้างสรรค์ เกิดขึ้นจากพลังแห่งความรัก การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล ให้ความเป็นมิตร ให้การสนับสนุนส่งเสริมและปรารถนาให้แต่ละคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสูงขึ้นยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยปราศจากความอิจฉาริษยา อีกทั้งหลักอุเบกขาธรรมยังส่งเสริมให้เกิดสติปัญญาหรือสัญชาตญาณปัญญาที่ปราศจากอคติ มองโลกตามความเป็นจริง มองเห็นเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นว่าทุกการกระทำล้วนมีผลลัพธ์เกิดขึ้นเสมอ เป็นกระบวนการไตร่ตรองทวนซ้ำ เป็นการทำงานกับตนเองจากภายในสู่ภายนอกที่พุทธศาสนาเรียกว่า การโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญาที่สอดคล้องกับวิธีการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณอันเป็นวิธีการสำคัญของกระบวนการตรรกศาสตร์หลังนวยุคสายกลางนั่นเอง (สิรินทร์ กัญญาวิริยะ, 2564)

3. พรหมวิหารธรรมสามารถส่งเสริมธุรกิจแบบแบ่งปันได้

การแสดงออกซึ่งน้ำใจไมตรีที่เปี่ยมด้วยความรักในเชิงรูปธรรมที่พบบ่อยและดูเรียบง่าย ได้แก่ การให้ การแบ่งปัน เช่น แบ่งปันทรัพย์สิน แบ่งปันทักษะ แบ่งปันองค์ความรู้ แบ่งปันพื้นที่ แบ่งปันเครื่องมือ แบ่งปันแรงงาน แบ่งปันอาชีพ แบ่งปันรอยยิ้ม แบ่งปันโอกาส เป็นต้น

พรหมวิหารธรรมสามารถส่งเสริมธุรกิจแบบแบ่งปันได้เพราะเริ่มจากการตระหนักถึงความเป็นคนที่มีเลือดเนื้อจิตใจ สุขเป็นทุกข์เป็น แต่ละคนต่างปรารถนาความสุข ปรารถนาที่จะพ้นจากทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น เมื่อตระหนักได้เช่นนี้แล้วจึงเกิดความใส่ใจ โดยเริ่มต้นจากการใส่ใจตนเองเป็นพื้นฐาน เริ่มตั้งแต่การกินดีอยู่ดีมีความสุข และปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุขจากคุณภาพชีวิตที่ดีเช่นนี้ด้วย ดังนั้น เมื่อคิดจะผลิตสิ่งใดเพื่อมาเสนอขายในทางธุรกิจก็จะเกิดความใส่ใจตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ เช่น ถ้าจะประกอบธุรกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ก็จะทำให้เกิดความใส่ใจในการคิดและทำเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตทางการเกษตรที่มีคุณภาพ ไม่มีสารพิษตกค้างที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้บริโภค คิดถึงกระบวนการแปรรูปที่สร้างความคุ้มค่า มีความสะอาดปลอดภัย ถูกหลักอนามัย ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับในสังคม และขยายการยอมรับนั้นไปสู่ตลาดต่างประเทศด้วยได้ก็ยิ่งดี ก็จะทำให้เกิดการขยาย

กิจการ เกิดการแบ่งปันอาชีพให้กับเกษตรกรและเกิดการจ้างงาน โดยใส่ใจคุณภาพชีวิตของคนทำงานที่เข้ามาทำงานร่วมกันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน ดังนั้น เมื่อความใส่ใจเกิดขึ้น การแบ่งปันก็จะเกิดขึ้นตามมาในทุกกระบวนการผลิต แปรรูป ขนส่ง ค่าขาย พื้นที่ของโอกาสก็จะถูกขยายสู่การแบ่งปันต่อไปได้เรื่อย ๆ

ธุรกิจใดที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม บริษัทจะคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วยการริเริ่มโครงการต่าง ๆ อันเป็นไปเพื่อการแก้ปัญหา ทดแทน เยียวยา สนับสนุนให้เกิดการคิดและสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ปัจจุบันเรียกว่า CSR. (Corporate Social Responsibility) การแบ่งปันที่เกิดจากการทำ CSR. มี 3 ประเภท คือ

1) กิจกรรมเพื่อสังคม (CSR-After-Process) เป็นการดำเนินกิจกรรมขององค์กรที่แสวงหากำไรในธุรกิจต่าง ๆ และนำเงินส่วนหนึ่งที่เป็นรายได้จากการสินค้าหรือบริการ ที่ไม่ได้อยู่ในกระบวนการผลิต การขายสินค้าหรือบริการของบริษัท เป็นกิจกรรมที่ถูกละเลยและทำขึ้นมาหลังจากการดำเนินธุรกิจ เช่น การบริจาคเงินสมทบทุน การบริจาคเงินช่วยเหลือภัยพิบัติ การสร้างโรงเรียนในต่างจังหวัด หรือการเป็นอาสาสมัครในด้านต่าง ๆ

2) ธุรกิจเพื่อสังคม (CSR-in-Process) ความรับผิดชอบต่อสังคมที่อยู่ในกระบวนการทำงานหลักของบริษัทหรือองค์กรนั้น ๆ ที่แสวงหากำไรแต่ไม่ลืมที่จะคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น การควบคุมและป้องกันการสร้างมลพิษจากกระบวนการผลิต การผลิตสินค้าให้ได้คุณภาพตามมาตรฐาน การระบุข้อความหรือข้อมูลส่วนผสมในสินค้า หรือการจ่ายค่าชดเชยในกรณีที่บริษัททำอะไรผิดพลาดที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม หรือแม้แต่ความผิดพลาดต่อลูกค้า ซึ่งทั้งหมดล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นในเวลาทำงานปกติขององค์กร

3) กิจการเพื่อสังคม (CSR-as-Process) กิจการเพื่อสังคมจะมีความแตกต่างจากกิจกรรมเพื่อสังคมและธุรกิจเพื่อสังคม เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมนั้นเป็นการทำโดยที่ไม่ได้แสวงหากำไรให้กับตัวเอง หรือเรียกได้ว่าทุกกระบวนการของธุรกิจนั้นจะเกี่ยวข้องกับประโยชน์เพื่อสังคมทั้งหมด เช่น มูลนิธิเพื่อสังคม องค์กรสาธารณประโยชน์ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของคนที่มีอุดมการณ์เดียวกันในการสร้างประโยชน์สูงสุดแก่สังคม แต่ก็จำเป็นต้องอยู่รอดด้วยการรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ และเรายังเห็นได้จากองค์กรใหญ่หลาย ๆ องค์กรก็เริ่มมีการจัดตั้งหน่วยงานกิจการเพื่อสังคมขึ้นมาเป็นรูปแบบมูลนิธิเพื่อสังคม ในการกำกับดูแลการทำเพื่อสังคมโดยเฉพาะ

ในระดับพื้นฐานของการทำ CSR นั้น อาจจำเป็นต้องทำเพราะมีกฎหมายบังคับ หรือเกิดจากความกลัวที่จะเสียผลประโยชน์บางอย่างอันเกิดจากการไม่ยอมรับของคนในสังคม แต่การปลูกฝังหลักพรหมวิหารธรรมเข้าไปในใจจนเกิดความตระหนัก ระดับของการทำ CSR จะสูงขึ้นถึงระดับจิตอาสา เป็น

การแบ่งปันด้วยใจเกิดขึ้นจากความใส่ใจที่มาจากน้ำใสใจจริง กิจกรรม CSR ในองค์กรธุรกิจบนพื้นฐานของพรหมวิหารธรรมจึงเกิดขึ้นจากความสมัครใจของบริษัทหรือองค์กรธุรกิจเองโดยไม่ต้องถูกบังคับให้ทำด้วยกฎหรือข้อระเบียบใด ๆ ก็ได้ว่า การทำ CSR บนพื้นฐานของพรหมวิหารธรรม เป็นระดับก้าวหน้าที่สูงกว่าระดับพื้นฐานที่ทำเพราะถูกกฎระเบียบบังคับ เมื่อเป็นเช่นนี้ประสิทธิภาพของการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการแบ่งปันจึงแสดงออกมาทั้งในมิติที่องค์กรเป็นผู้ขับเคลื่อน (Corporate-Driven) คือเป็นลักษณะที่องค์กรธุรกิจให้การบริจาคเงินหรือทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการใช้กำลังคนในองค์กรลงไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อาจเรียกได้ว่าเป็นการเสียสละทั้งกำลังทรัพย์และการลงแรง และในมิติที่พลังสังคมเป็นผู้ขับเคลื่อน (Social-Driven) หรือการที่องค์กรประชาสัมพันธ์ให้ลูกค้าหรือผู้ที่สนใจ ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยเหลือสังคมด้วยการซื้อสินค้าและองค์กรจะนำเงินส่วนหนึ่งในร่วมทำกิจกรรมดี ๆ เพื่อสังคม เช่น หากซื้อรองเท้า 1 คู่ บริษัทจะบริจาค 1 คู่ เพื่อผู้ยากไร้ หรือการระดมเงินทุนต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือผู้เดือดร้อน เป็นต้น

เมื่อผู้ประกอบการธุรกิจมีพรหมวิหารธรรมอยู่ในใจเป็นพื้นฐาน ย่อมแสวงหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ธุรกิจเกิดการแบ่งปัน คั้นกำไรสู่สังคมให้เกิดประโยชน์ในทิศทางของการพัฒนาคุณภาพชีวิตอยู่เสมอ

นอกจากจะใช้พรหมวิหารธรรมข้อเมตตา กรุณา และมุทิตา ในการขับเคลื่อน CSR ด้วยความบริสุทธิ์ใจแล้ว การจะกระทำสิ่งใด แม้จะเป็นคุณงามความดีแต่ก็ต้องทำอย่างระมัดระวังไม่ประมาทดังนั้น จึงควรมีอุเบกขาธรรมเข้ามาช่วยสร้างสมดุลการให้การให้หรือการแบ่งปันเป็นไปในทางควร ดำรงตนบนความไม่ประมาทด้วย การทำ CSR ของนักธุรกิจที่มีพรหมวิหารธรรมอยู่ในใจถือว่าเป็นเรื่องที่ทำได้ง่าย แต่มีสิ่งที่จำเป็นต้องหลีกเลี่ยงเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาให้กับตัวองค์กร และคงไว้ซึ่งจรรยาบรรณในการทำธุรกิจ องค์กรควรหลีกเลี่ยงโดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอะไรที่ไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจหลักขององค์กรหรือความถูกต้องในการทำธุรกิจ และควรหลีกเลี่ยงจากการใช้ประโยชน์จาก CSR เพื่อประโยชน์ทางการตลาดอันเกิดจากโลภะจิต เพื่อไม่ให้เกิดคำถามจากสังคมว่าเป็นการทำเพื่อประโยชน์อย่างอื่นหรือเป็นแค่การสร้างภาพลักษณ์ ดังนั้น การวางแผนการทำกิจกรรม CSR ใด ๆ จำเป็นต้องคิดให้รอบด้านที่จะต้องส่งผลดีต่อทุก ๆ ฝ่าย โดยจะต้องส่งผลบางอย่างเพื่อเปลี่ยนแปลงโลกให้น่าอยู่ยิ่งขึ้นอย่างแท้จริง ตัวอย่างการทำ CSR เช่น การลดการใช้คาร์บอน, ปรับปรุงนโยบายการจ้างงาน, การเข้าไปมีส่วนร่วมในการขายสินค้าอย่างมีจริยธรรม, อาสาสมัครทำกิจกรรมเพื่อชุมชน, การบริจาคเงินทุน, การเปลี่ยนนโยบายบริษัทให้หันมามุ่งเน้นเรื่องประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม, การลงทุนในกระบวนการผลิตเพื่อพัฒนาสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม, การตั้งโครงการด้านการกุศล เป็นต้น

นอกจากการทำ CSR แล้ว ธุรกิจเพื่อการแบ่งปันอีกแนวทางหนึ่งที่คนปัจจุบันนิยมทำกันก็คือ ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise : SE) คือ กิจการที่มีจุดมุ่งหมายหลักในการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กลไกการบริหารจัดการที่ดีของภาคธุรกิจมาบวกกับความรู้และนวัตกรรมสังคม มีความยั่งยืนทางการเงินจากรายได้หลักที่มาจากสินค้าหรือบริการโดยไม่ต้องพึ่งพาเงินบริจาค และมีการนำผลกำไรที่เกิดขึ้นไปลงทุนซ้ำเพื่อขยายผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้น แม้ว่าแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมนี้อาจไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับยุคปัจจุบัน แต่หากผู้ทำธุรกิจมีพรหมวิหารธรรมอยู่ในใจย่อมเสริมสร้างพลังความรับผิดชอบและช่วยแก้ไขปัญหาให้กับเพื่อนมนุษย์ในสังคมได้อย่างเต็มที่เต็มใจและมีความสุข เมื่อเกิดการตั้งคำถามเพื่อการสร้างนวัตกรรมว่าคิดและทำเพื่อใคร คำตอบจึงได้แก่ เพื่อประโยชน์และความสุขของคนส่วนรวม นวัตกรรมเพื่อการแก้ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมคือการแบ่งปันทางธุรกิจในเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นไปเพื่อการเกื้อกูลสงเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิต (สิรินทร์ กัญยาวิริยะ, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารธุรกิจสามารถเกิดประโยชน์ได้ทั้งในส่วนของบุคคล ความสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนส่งเสริมธุรกิจแบบแบ่งปันได้ โดยสามารถสรุปความรู้ใหม่เป็นเชิงกระบวนการสู่การประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 5 การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารธุรกิจ

การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารธุรกิจ เริ่มต้นที่ใจมีความ “ตระหนัก” เพื่อให้จิตหลุดออกจากความคับแคบที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวและการยึดมั่นถือมั่นที่มากจนเกินไป รู้จักวางใจให้เป็นกุศล ใช้งานเป็นเครื่องฝึกสติ ชัดเกลากิจใจและความประพฤติให้มีคุณภาพ มีความ “ใส่ใจ” ดูแลตนเอง ดูแลคนรอบข้าง ดูแลกิจการงานให้ดี “เชื่อมสัมพันธ์” ด้วยความรักความเข้าใจ ไม่ตัดสินด้วยอคติ หลีกเลี่ยงการใช้อำนาจโดยมิชอบ เพื่อฝึกให้ใจมีพลัง มีความหนักแน่นมั่นคงขึ้น เมตตา กรุณา และเสียสละความตระหนี่ออกจากจิตใจ (จาคะ) ด้วยการ “แบ่งปัน” สิ่งต่าง ๆ โดยธรรม เห็นคุณค่าทั้งส่วนของผู้ให้และผู้รับ มีความยินดี อนุโมทนากับการให้และการรับที่สะอาดบริสุทธิ์ อยู่บนพื้นฐานของสัมมาอาชีวะและความประพฤติชอบ คิดในเชิงกุศลเพื่อให้เกิดการ “เกื้อกูลกันและกัน” เพื่อให้แต่ละฝ่ายใน

ความสัมพันธ์นั้นสามารถพึ่งพาตนเองได้ หรือบริหารธุรกิจของตนเองได้อย่างราบรื่น และธุรกิจที่เกิดขึ้นนั้นก็ยังสามารถเกื้อกูลให้แต่ฝ่ายเกิดความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป มีสัมมาอาชีพ มีจิตใจที่ผ่องใส มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกันอย่างต่อเนื่อง หากมีการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารธุรกิจได้ดังนี้ ย่อมทำให้เกิดประโยชน์ได้ทั้งในส่วนของบุคคล ความสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนส่งเสริมธุรกิจแบบแบ่งปันได้ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

บทสรุป

บทความวิชาการฉบับนี้ มุ่งศึกษาและนำเสนอหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อการบริหารธุรกิจ จากการศึกษาพบว่า พรหมวิหาร หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม มีองค์ประกอบอยู่ 4 อย่าง ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ปรัชญาเบื้องหลังของพรหมวิหารธรรมมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ส่วนการศึกษาแนวคิดหลักการบริหารธุรกิจทั่วไป พบว่า การจัดการธุรกิจ หมายถึง กระบวนการในการวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การอำนวยความสะดวก และควบคุมทรัพยากร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการประกอบธุรกิจ ซึ่งการบริหารธุรกิจโดยทั่วไปนั้นจะวางหลักการบนพื้นฐานของวัตถุประสงค์หรือสสารนิยม แต่สำหรับการบริหารธุรกิจเชิงพุทธนั้น เป็นการทำธุรกิจโดยวางบนพื้นฐานของจิตอันประกอบด้วยพรหมวิหารธรรมเป็นที่ตั้ง การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารธุรกิจ เริ่มต้นที่ใจมีความ “ตระหนักรู้” มีความ “ใส่ใจ” ดูแลตนเอง ดูแลคนรอบข้าง ดูแลกิจการงานให้ดี “เชื่อมสัมพันธ์” ด้วยความรักความเข้าใจ “แบ่งปัน” สิ่งต่าง ๆ โดยธรรม คิดในเชิงกุศลเพื่อให้เกิดการ “เกื้อกูลกันและกัน” ย่อมทำให้เกิดประโยชน์ได้ทั้งในส่วนของบุคคล ความสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนส่งเสริมธุรกิจแบบแบ่งปันได้

บรรณานุกรม

การศาสนา, กรม. (2525). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง*. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.

พัคตร์ผจง วัฒนสินธุ์. (2559). *จริยธรรมและการบริหารธุรกิจ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิรินทร์ กัญยาวิริยะ, ชีสา กัญยาวิริยะ และ เมธา หริมเทพาธิป. (2565). การบริหารคนตามหลักพุทธธรรมสำหรับนักธุรกิจ. *วารสารวิจัยธรรมศึกษา*, 5(2), 240-249.

_____. (2564). การบริหารธุรกิจตามหลักพรหมวิหารธรรม : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน. *คุณิพนธ์ปรัชญาคุณิบัติ*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.